

PONIEWOLNY (24) ai

Oba o oraz e jasne.

sg m N poniewolny (2). ◇ D poniewoln(e)mu (2). ◇ A poniewolny (1), [poniewoln(e)go]. ◇ I poniewolnym (2). ◇ f N poniewolną (1). ◇ G poniewoln(e)i (1). ◇ [A poniewolną.] ◇ I poniewolną (1). ◇ n N poniewoln(e) (7). ◇ pl N m pers poniewolni (1). subst poniewolné (3); -é (1), -(e) (2). ◇ G poniewolnych (1). ◇ D poniewolnym (1). ◇ A m pers poniewolnych (1). ◇ [I m poniewolnymi.]

Sł stp: poniewolne, Cn notuje, Linde XVI i XVIII w.

1. Wymuszony, narzucony przemocą (o uczynkach i powinnościach); *necessarius* Modrz, Cn; *invitus*, (*necessitate*) *coactus* Cn (15) : *RejWiz* 39; *Mącz* 9d; *Modlitwa* poniewolna iáko yéřřh przykra Pánu. *RejPos* 214 *marg*; Azali ci bogacze w możnościach řwych nie ściřkáią was? á ciągną was do poniewolnych řádow wářznych/ á bluźnią imię Páńřkie *RejPos* 243v, 214, 251v; *Małżeństwo* poniewolne/ nie ku dobremu řię końcowi řciąga. *WerKaz* 303 *marg*; *KochFrag* 24; Bo inákřze á poniewolne vbořtwo/ błogofławione nie będzie. *SkarKaz* 638a; [Ktore [panowanie] bywa poniewolne [vi quod fit]/ Nad ono ktore przyiąnią bywa řpofobione. *TerentMatKęř* R7v].

W przeciwstawieniu: »poniewolny ... dobrowolny« (4): wřzákře tho zeznánie/ gdy řye wřciąga ku karániu ná gárdle/ ma być nie poniewolne/ nie mękámi wydławione/ ále dobrowolne przed Sądem. *GroicPorz* y2; *Małżeństwo* ma być dobrowolne á nie poniewolne. *WerKaz* 302 *marg*, 280, 302.

W charakterystycznych połączeniach: poniewolne(-a) *małżeństwo* (4), *modlitwa* (2), *płat*, *post*, *słowa*, *śłużba*, *ubostwo*, *zeznanie*.

Wyrażenia: »poniewolna śmierć« (1): [Sokrates] wolał vmrzyć poniewolną řmiercią/ niżby był miał być w zdrowiu záchowań prze nienawiść ludzką. *Phil* K4.

»zabicie poniewolne« (1): Iáko gdy kto kogo goni/ á do tákiego iy mieyřcá zápędzi z ktorego by inákřey vřć niemogł chybáby zábił goniącego: tákie zábicie zda řię być poniewolne [*huiusmodi homicidium necessarium esse videtur*]. *ModrzBaz* 78v.

2. *Nakłoniony do czegoř wbrew chęci, przymuszony (o osobach)*; *invitus* *HistAl*, *Modrz*, *Calag*, *Cn*; *nolens* *Calag*; (*necessitate*) *coactus*, *perinvitus* *Cn* (8) : A wřzákře áćřkolwiek poniewolni zebrařřy lud nie zlicřony vmyřřiliřmy řnim [z *Aleksandrem*] walczyć ář do řmierci *HistAl* F7; *KuczbKat* 135; *Unwillig*. *Poniewolny*. *Invitus*. *Nolens*. *Calag* 540a; *Skarřyw* 212; [Invitum extrudit pater. Poniewolnego wypchnął oćiec. *TerentMatKęř* P; I tak roćcie bez wiary Katolik swowolny, wzięwszy chrzest, gdy się nie czuł, głuchy, poniewolny. *BogowieFałř* 202].

W przeciwstawieniach: »poniewolny ... chęřliwy, posłuszny, powolny, dobrowolny« (2): [masz, *człowieku*] z ochotą tego czekáć/ ábyř wdzięcznieyřym gościem był v Pána řwego/ dobrowolnym niż poniewolnym *Rejřwierc* 170v; Bo to ieř nie ludzka ále Boża řprává/ nie poniewolnym/ ále y chęřliwym y posłušnym á powolnym rořkázowác. *ModrzBaz* 116.

Zwrot: »przymusić poniewolnych« (1): A toć mowię ku pożyřkowi wářzemu/ nie ábym ná was řidło wrzućił (*marg*) Nie řebych was przymusił poniewolnych. (–) *WujNT* 1.*Cor* 7/35.

Szereg: »poniewolny i przypędzony« (1): Nie godnáć rzecz ieřřh mnie pořłáć tákowe rzeczý Maieřtatowi wářzemu/ ále poniewolny tho czynię y przypędzony [*sed invitus facio hec et coactus*]. *HistAl* E7.

3. [Pozbawiony wolności, uzależniony, zniewolony: y łami duchowni/ Opáci/ Biskupi/ Pánowie/ árenduią/ [...] Arendarzom thák drogo/ ták niełufznie/ iże vbodzy ludkowie oni náięci/ dobrze y z dułze nie bywáią złupieni/ ále ze włzem bydłem/ czełádzia/ dziećmi/ żywotem/ ftátkiem/ thák łą poniewolnymi/ iże nigdy oná Egipłka cięłzkość thákowa nie była nád Zydy. *GilPos* 30v.

Wyrażenie: »poniewolna wola«:ábyscie Dobrey woley człowieczey niekázili/ z obłędliwym Lutrem; ktory Niewolnicą [!] y Poniewolną wolą śmiał człowiekowi przypisować. *HerbOdpow* P5.

Szereg: »niewolniczy i poniewolny«; *HerbOdpow* P5 cf Wyrażenie.]

4. Obezwładniający, pozbawiający woli (1) :

Wyrażenie: »poniewolny strach« (1): Lecż też woley łwobodney nie ma przymuszony Człowiek/ y poniewolnym łtráchem porułzony. *KlonWor* 71.

Synonimy: 1. przymuszony, przyniewolon; 2. przymuszony, przyniewolon; 3. przymuszony, przyniewolon.

Cf **NIEPONIEWOLNY**, **PONIEWOLNE**